

Guglielmo Carchedi

Amsterdam Üniversitesi İktisat ve
Ekonometri Bölümü'nde öğretim
üyesidir. *Frontiers of Political Economy*
ve *Marx and Non-Equilibrium Economics*,
yazarın yayınlanmış önceki kitaplarıdır.

Eserin orijinal adı:
For Another Europe:
a class analysis of European economic integration
(Londra, Verso, 2001)

BAŞKA BİR AVRUPA İÇİN

Avrupa'nın Ekonomik
Bütünleşmesinin Sınıf Tahlili

Guglielmo Carchedi

İngilizceden Çeviren
Mustafa Topal

Yordam Kitap: 77 + Başka Bir Avrupa İçin + Guglielmo Carchedi
ISBN-978-9944-122-61-0 + Çeviri: Mustafa Topal + Kitap Editörü: Oktar Türel
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç + Sayfa Düzeni: Gönül Göner
Birinci Basım: Temmuz 2009 + Yayın Yönetmeni: Hayri Erdoğan
© Guglielmo Carchedi, 2001, © Yordam Kitap, 2008

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.

Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 Cağaloğlu 34110 İstanbul

T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com

E: info@yordamkitap.com

Baskı: Pasifik Ofset

Baha İş Merkezi

Haramidere - İstanbul

Tel: 0212 412 17 77

iktisat

BAŞKA BİR AVRUPA İÇİN
Avrupa'nın Ekonomik
Bütünleşmesinin Sınıf Tahlili

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	11
BÖLÜM 1	
TARİH, KURUMLAR VE GENİŞLEMELER	19
1.1 Avrupa Bütünleşmesinde Üç Perspektif	19
1.2 Avrupa Birliği'nin Ana Organları	41
1.3 Avrupa Birliği'nde Karar Alma Süreci	48
1.4 Demokrasi Sorunu	54
BÖLÜM 2	
EKONOMİK ENTEGRASYONUN İDEOLOJİSİ	65
2.1 Ticaret ve Uzmanlaşma	65
2.2 Gümrük Vergileri ve Ticaret	78
2.3 Denge Safsataları	85
BÖLÜM 3	
AVRUPA EKONOMİK ENTEGRASYONUyla İLGİLİ BİR DEĞER KURAMI	104
3.1 Kârlar, Ticaret ve Entegrasyon	104
3.2 Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın Yanılsamaları	137
3.3 Uluslararası Fiyatlardan Para Bunalımlarına	159
BÖLÜM 4	
EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK	196
4.1 Eski ve Yeni Emperyalizm	196
4.2 Avrupa Birliği'nde Rekabet	201
4.3 Ekonomik ve Parasal Birlik ve Euro	220
BÖLÜM 5	
EURONUN JEOPOLİTİĞİ	245
5.1 Giriş	245
5.2 Dolarlaşma ve Senyoraj	247
5.3 Dolarlaşma ve Toplumsal Sınıflar	259
5.4 Euro ve Dolarlaşma	267

BÖLÜM 6	
TİCARET, GELİŞME VE SAVAŞLAR	275
6.1 Avrupa Birliği ve Dünya Ticareti	275
6.2 Avrupa Birliği ve Bağımlı Gelişme	305
6.3 Avrupa Birliği ve Ortak Savunma Politikası	320
BÖLÜM 7	
ORTAK TARIM POLİTİKASI	336
7.2 Tarımsal Fiyatlar, Korumacılık ve Dünyada Açlık	356
7.3 Ortak Tarım Politikası ve Çevre	373
BÖLÜM 8	
TOPLUMSAL POLİTİKA	392
8.1 Zenginlik Ortasında Yoksulluk	392
8.2 Birlik'in Toplumsal Politikası	399
8.3 Yeniden Dağıtımın Yoksulluğu	403
8.4 İstihdam Politikaları	407
8.5 Bölgesel Politikalar	411
8.6 Göç Politikaları	416
BÖLÜM 9	
SONSÖZ	428
KAYNAKÇA	440
TÜRKÇE BASIM İÇİN EK	452
1) Giriş	452
2) Küreselleşme, İmparatorluk ya da 21. Yüzyıl Emperyalizmi mi?	452
3- Nice Antlaşması ve Doğu'ya Doğru Genişleme	464
4) Anayasa Taslağı	475
5) Euro ve AB'nin Militarize Olması	488
KAYNAKÇA	509
DİZİN	512

TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ

Metin, zamanın yıpratıcı etkisine karşın oldukça iyi durumda. Beş yıl önce yayımlanmış olmasına karşın tüm geçerliliğini koruyor. Yalnızca Avrupa Birliği'nin kökeni, gelişimi, işleyişi ve emperyalist doğasını değil, aynı zamanda geçmiş beş yılda gündeme gelen son gelişmeleri de anlamak ve analiz etmek için ihtiyacı olan bütün araçları okuyucuya sağlıyor. Bunların en önemlileri; uluslararası senyoraj için ABD dolarına biricik gerçek meydan okuma olarak Euro'nun ortaya çıkışı; AB tarafından kendi çıkarlarını, gerektiğinde ABD çıkarlarına karşı savunabilecek bir ordu kurma kararı; Doğu'ya doğru AB'nin genişlemesi; ve Anayasa Taslağı'nın, onaylanma eksikliklerine karşın, imzalanmasıdır. Bu öğeler, küreselleşme ve/veya ana metinle bütünleşerek onu günümüz için güncelleyen Ekler'deki İmparatorluk ibaresine karşıt olarak, emperyalizmden hâlâ söz etmenin uygun olup olmadığı bir tartışma bağlamında analiz ediliyor.

26 Temmuz 2006

GİRİŞ

Avrupa Birliği (European Union) ekonomisi üzerine bol miktarda kitap var. Ancak bunların hemen hemen hepsi aynı kuramsal kâlıpları paylaşıyor: ya neoklasik ya da Keynesçi iktisattan esinleniyor. Elinizdeki kitap, söz konusu iktisat anlayışlarının Avrupa Birliği'nin doğuşunu ve gelişimini doyurucu bir biçimde açıklayamayacaklarını öne sürüyor. Ancak ve ancak değerin üretim ve dağılımını ekonominin temeli ve dolayısıyla sınıfları toplumsal yaşamın temel birimi olarak ele alan bir çalışma, Avrupa ekonomik entegrasyonunun gerçek kaynağı ve motoru olan içsel çelişkilere ışık tutabilir.

Bu yaklaşımdan ayırt edici iki özellik ortaya çıkıyor. Burada bir yandan Avrupa Birliği'yle ilgili ders kitaplarında genellikle ele alınan konular (rekabet ve toplumsal politikalar, Ekonomik ve Parasal Birlik, Ortak Tarım Politikası, vb.) egemen anlayışa meydan okuyan bir biçimde ele alınıyorlar. Öte yandan söz konusu ders kitaplarında görmezlikten gelinen konuların (gelişmişlik ve azgelişmişlik, Ortak Savunma Politikası'nın ekonomisi, Birlik'in karar verici süreçlerinde grup çıkarlarının rolü, vb.) kavranmasında Avrupa Birliği'nin ekonomik yaklaşımının tam bir çözümlemesinin temel önemde olduğu gösteriliyor. Sonuç olarak bu kitap, yalnızca konuyla ilgili bir giriş kitabı değil, aynı zamanda Avrupa ekonomik entegrasyonunun köktenci bir eleştirisidir.

Bu kitabın çevresinde döndüğu ana konu şudur: Avrupa Birliği, yalnızca birbirlerinden çok farklı ekonomik ve politik iktidarlara sahip, türdeş olmayan devletlerin basit bir koalisyonu değildir. Avrupa Birliği, ne türdeş bir ekonomik bütünlük, ne de tam bir politik birliktir. Avrupa Birliği'nin 15 üyesi arasındaki ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel farklılıklar, hiç kuşkusuz, Birlik'in en önemli iki rakibinin (ABD ve Japonya) kendi içlerindeki farklılık-

lardan çok daha fazladır. Doğallıkla bu durum, Birlik'in yeni bir süper güç yaratma projesinin en önemli zaafını oluşturuyor.

Yine de son kırk yıllık süreçte Avrupa Birliği, bir bütünlük olarak ortaya çıktı. Bu bütünlüğü, üye devletlerin basit bir toplamı ve bir araya gelmelerine indirgeyemeyiz. Elinizdeki kitabın odaklandığı nokta, üye devletleri birbirinden ayıran özellikler değil, söz konusu bütünlüğün ayırt edici görünümleridir. Kitabın temel tezi, Avrupa'nın ekonomik entegrasyonunu ve böylece birleşme sürecini hem oluşturan hem de sınırlayan birbirine bağlı üç olgunun varlığını öne sürmekten ibaret.

Birincisi, birleşme, Alman oligopollerinin liderliğindeki Avrupa oligopollerince ortaya atılıp teşvik edildi. Bunun sonucu olarak Avrupa Birliği, hem eski hem de yeni emperyalizmin bazı özelliklerini kendi içerisinde yeniden üretti. İkincisi, bu süreç, Avrupa Birliği'nin üye olmayan ülkelere karşı kendi emperyalist tutkularıyla güçlü bir ekonomik blok olarak ortaya çıkmasıyla sonuçlandı. Bu durum zorunlu olarak diğer iki ekonomik liderle, ABD ve Japonya ile giderek artan çatışmalara yol açtı. Yine de bugünkü durum göz önünde tutulduğunda, içinde barındırdığı içsel politik-kültürel farklılıklar ve ABD'nin büyük askeri gücüne bağlılığı nedeniyle Birlik, hâlâ "zayıf bir süpergüç" durumundadır. Üçüncüsü, Avrupa işçi sınıfı, Avrupa Birliği'nin oluşma sürecinden olabildiğince dışlanmıştı. Ancak bu durum, işçi sınıfının varlığının hissedilmediği anlamına gelmiyor. Tam tersine, bütün proje, ya işçi sınıfını yatıştırmak (bkz. Ortak Tarım Politikası) ya da entegrasyon sürecinin maliyetini ona ödetmek gereksinmelerine göre biçimlendiriliyor. Nitekim bu sürecin bazı aşamaları, 1969-74 yıllarındaki Ekonomik ve Parasal Birlik'in başlatılmasına yönelik ilk girişim sırasında olduğu gibi Avrupa işçi sınıfı tarafından ertelenmişti. Avrupa ekonomik entegrasyonu, karşılıklı etkileşim içindeki bu üç güç arasındaki egemenlik ilişkilerinin bir sonucudur.

Kitabın yapısıyla ilgili birkaç söz etmekte de yarar var. Birinci Bölüm ('Tarih, Kurumlar ve Genişlemeler') AB projesinin başından beri birbirine bağlı iki görünüm ortaya koyduğunu öne sürü-

yor. Bir yandan AB, ABD'nin dünya egemenliğine karşı çıkabilecek (olasılıkla birleşmiş, federal bir Avrupa devletinde sonlanacak) bir ekonomik güç olarak tasarlanmıştı. Öte yandan bu proje, aynı zamanda sosyalizm karşıtı bir oluşum olmalıydı. Bunun iki anlamı vardı. İlk Birleşmiş Avrupa, Sovyet Bloku'nun yıkılması anlamına gelecekti. Aynı zamanda bu proje, II. Dünya Savaşı sonrası toplumsal hareketlerin ve Avrupa komünist partilerinin büyüyen etkilerine karşı verilecek mücadelenin bir parçası ve bileşeni olacaktı.

Böylece Avrupa, başlangıçtan beri sermayenin Avrupası olarak düşünöldü. Avrupa entegrasyonunun kuruluş felsefesi, emeğe, her zaman hesaba katılması, dikkat edilmesi ve etkisiz kılınması gereken bir düşman gözüyle baktı. Bunun sonucu olarak Komisyonlar, Parlamento ve Bakanlar Konseyi gibi kurumların da aralarında olduğu Avrupa Birliği kurumlarında emeğe yer verilmedi. Buralar, antidemokratik ve antisosyalist özelliklerin dile getirildiği ve konunduğu yerler oldular.

Birinci Bölüm, geçmiş yıllarda geçirdikleri dönüşümleri de hesaba katarak en önemli Avrupa kurumlarını sergiliyor. Böylelikle bu kurumların ve birleşmiş Avrupa'nın sınıfsal içeriği ortaya konuluyor. Bu, bir sonraki bölümde yapılmaya çalışılacak Avrupa ekonomik entegrasyonunun farklı görünüşlerinin sınıfsal içerikleri ve onların emperyalist içerik özelliklerinin çözömlenmesi için bir çerçeve sağlıyor.

Ancak Birinci Bölüm'ün aynı ölçüde önemli bir başka işlevi daha var. Avrupa karar oluşturucu kurumları, farklı ve çoğu durumda birbiriyle çelişen çıkarları dile getirmekle kalmıyorlar ; aynı zamanda bu çelişen çıkarları uzlaştırmakla da görevliler. Bu kitabın odağında ekonomik görünüşler olsa da, bu ekonomik görünüşlerin sağlıklı bir kavrayışı için iktisadi politikalarından doğan kurumsal oluşumlar hakkında da en azından asgari bir tanışıklık gerekiyor. Bu nedenle Birinci Bölüm, AB konusunda sağlıklı bir anlayışa ulaşmak bakımından bir temel oluşturuyor.

İkinci Bölüm ('Ekonomik Entegrasyonun İdeolojisi'), Avrupa ekonomik entegrasyonu konusunda oldukça ayrıntılı bir incele-

me gibi görünebilir. Ancak bu konu, yaşamsal önemdedir. Bu kitabın anahtar önermelerinden birisi, egemen iktisadın tek başına Avrupa'nın birleşme sürecini açıklayamayacağıdır. İkinci Bölüm'ün esas görevi, bu noktayı açıklığa kavuşturmaktır. Konuyu daha da açarsak, Avrupa ekonomik entegrasyonu ile ilgili metinler, üç aşağı beş yukarı aynı konuları ele almakla yetinmiyorlar yalnızca. Bunlar aynı zamanda bu konuları egemen neoklasik ya da Keynesçi iktisat anlayışlarının ana doğrultularıyla ele alıyorlar. Dolayısıyla bu kitabın temel amacı şunları sağlamaktır: (a) aynı konuları (bunların yanı sıra diğer konuları da) Marksist bir açıdan ele almaya bir başlangıç yapma; (b) aynı zamanda konudan konuya bir eleştiriyi ortaya koyup egemen temel yaklaşımı çürütme.

Titiz okur, sunulan yaklaşımları kıyaslayabilecek ve her konuyla ilgili olarak öne sürülen açıklamaların geçerliliğini sorgulayabilecektir. Bu bölüm, aynı zamanda standart metinlerde görülen 'saf' ekonomik entegrasyon kuramını ele alan geleneksel bir bölüm. Söz konusu 'saf' kuramı çürütmek için, okuyucudan egemen iktisadi anlayışın temellerini göz önünde tutması isteniyor. Okuyucunun bu işin üstesinden gelmesini kolaylaştırmak için ona hazır kavramlar sunulmuyor; bu kavramlar gereklilik ortaya çıktığında açıklanıyor. İkinci Bölüm, neoklasik anlayışın ekonomik entegrasyonu ele alışıyla ilgili kirli çamaşırlarını ortaya sererek konuyla ilgili alternatif, Marksist bir anlayışa yolu açıyor.

Üçüncü ve Dördüncü Bölümler uluslararası değere el konulması, uluslararası fiyatların oluşumu, uluslararası ticaret, dünya ekonomisinin iki büyük ekonomik blok biçiminde kristalleşmesi ve teknolojik gelişmenin farklı düzeyleri arasındaki ilişkileri ele alıyor. Üçüncü Bölüm ('Avrupa Ekonomik Entegrasyonu Üzerine Bir Değer Kuramı'), değer ve artı değer üretiminden yola çıkılarak geliştirilen kapitalist üretimin Marksist kuramıyla başlıyor. Bu kuram, hem ekonomik krizler ve çevrimlerle, hem de uluslararası fiyatların oluşumuyla ilgili kuramların temelini oluşturuyor. Döviz kurlarıyla ilgili kuramın, farklı ulusal paraların değişim oranlarını düzenleyen bir teknik düzenleme olmanın çok ötesinde, teknolojik açıdan

geri kalan girişimciyi cezalandırırken yenilikler yapan girişimciyi mükafatlandırılan bir mekanizma olarak ele alınması özellikle çok önemli.

Değere el konulması açısından konuya bakıldığında devalüasyon ve revalüasyonlar, dışsalımcılar ve dışsattımcılar üzerinde sadece uygun (ya da uygun olmayan) etkiler yapmakla kalmazlar. Bunlar aynı zamanda teknolojik açıdan geri kalanlardan teknolojik yenilikçilere uluslararası değer akışını (el konmasını) olanaklı kılarlar. Bu değere el konulma süreci, kapitalist sistemin temel hareket yasalarından birisidir. Bu, aynı zamanda uluslararası para ve borsa krizlerinin çözümlenmesi için bir çerçeve sunmaktadır. Ekonomik entegrasyon, bu tarihsel arka plana dayanmaktadır. Bu durum, entegrasyonun itici gücünün karşılaştırmalı üstünlüklerin sağladığı başarılarla hiçbir ilgisinin olmadığını gösteriyor. Tam tersine, hem ekonomik entegrasyon, hem de uluslararası ticareti teşvik eden itici güç, sermayenin, gerekirse ülke dışında, yüksek kâr oranlarını gerçekleştirme gereksinimidir.

Dördüncü Bölüm ('Ekonomik ve Parasal Birlik' -EPB-) ['The Economic and Monetary Union' (EMU)] bir önceki bölümün mantıksal bir sonucudur. Bu bölümde, EPB'nin en önemli ekonomik bloklardan birisi olarak AB'ye belli bir üstünlük ve teknolojik rekabet gücü sağladığı öne sürülüyor. EPB, AB emperyalizmi tarafından ABD emperyalizmine yöneltilen ilk gerçek tehdit olarak görülebilir. Bu, AB özgülünde ve AB'nin rekabet düzeyi göz önünde tutularak yapılacak farklı emperyalizm tipleri konusunda bir tartışmayı gerektiriyor.

Bu bölümde, oligopoller ve oligopolistik rekabet tanımlanıyor, AB'nin rekabet politikası çözümleniyor ve bu politikanın Avrupalı oligopoller yararına olduğu ortaya konuyor. EPB'nin, Alman oligopollerinin liderliği altında Avrupa'nın ileri (yani oligopolistik) sermayesinin çıkarlarına hizmet eden bir işlev gördüğü gösteriliyor. EPB'nin maliyetini Avrupalı işçilerin yükledikleri gösterildikten sonra zayıf sermayelerin ve ülkelerin neden bu projeye katılmaya istekli olduklarıyla ilgili bir değerlendirme yapılıyor. Son olarak

euro'nun ABD doları için gerçek bir meydan okuma durumuna gelmesinin koşulları ele alınıyor.

Beşinci Bölüm ('Euro'nun Jeopolitiği'), EPB çözümlemesini sürdürüyor. Ancak bunu jeopolitik bir bağlama oturtuyor. Ana tema, uluslararası senyöraj aracılığıyla değere el konulması. Ulusal ve uluslararası senyöraj açıklandıktan sonra, özellikle Latin Amerika referans alınarak tam dolarlaşma konusu çözümleniyor. Ardından da dolarlaşmanın doların rakibi konumundaki euronun yükselişini dengelemek için ABD'nin kullandığı stratejilerden birisi olduğu sonucuna ulaşıyor.

Altıncı Bölüm ('Ticaret, Gelişme ve Savaşlar'), serbest ticaretin geliştirilmesi yoluyla sanki evrensel karşılaştırmalı üstünlüklerden yararlanmayı kolaylaştırmayı hedeflemiş gibi kendilerini göstermelerine karşın uluslararası ticaret örgütleri ve antlaşmaların, gerçekte nasıl dünyanın en güçlü ülkelerindeki ticari sermayenin kârlarını en çoğa çıkartma çabalarını maskeleyerek için kullanıldıklarını ele alıyor. Bu bölüm ikinci olarak, bir yanda AB ile diğer yanda (kapitalist) gelişme eksikliği içindeki ülkeler ve bu ülkelerdeki bağımlı gelişmeler arasındaki güç ilişkilerini inceleyip çözümlenmeye çalışıyor. Son olarak da, diğer ülkeler üzerine dayatılan Birlik'in ticaret ve (az) gelişme politikalarının bir aracı olarak AB'nin askeri gücünü (Batı Avrupa Birliği) ele alıyor. Bu incelemeden çıkan sonuçta göre bütün ekonomik gücüne karşın AB, yalnızca politik türdeşlikten yoksunluk yüzünden değil, aynı zamanda askeri güç olarak da ciddi zayıflık içinde olduğundan ABD dolarının yerine euro'yu geçirebilmeyi başaramıyor. Yine de yakın bir gelecekte euro, doların en önemli rakibi olabilir.

Yedinci Bölüm ('Ortak Tarım Politikası') [The Common Agricultural Policy- CAP], AB bütçesinin son derece yüksek bir oranını (yaklaşık %50'sini) oluşturan tarım politikalarını ele alıyor. Bölüm, Ortak Tarım Politikası (OTP)'ni birkaç dönemde inceleyerek başlıyor. AB içinde değere el konulması göz önünde tutularak tarım oranlarındaki değişiklikler çözümleniyor. Ardından OTP tarafından teşvik edilen sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaş-